

פרשת ויקהל

1 (כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו תנו רבנן, יריעות התחתונות של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש, ועליונות של מעשי עזים. וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות, דאלו בתחתונות כתיב "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו", ואלו בעליונות כתיב "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים"¹⁰. מתאימים הם הפרטים של תכנית המשכן לכללות העולם, לצורתו החמרית וביותר הרוחנית, גדול יום שהוקם בו המשכן כיום שנבראו בו שמים וארץ¹², ומתאימות הן צורות של היריעות המכסות אשר על המשכן לצורות החכמות העליונות, יסודי האור הרוחני ושפעת הקדושה שבעולם. החכמות הלא מתחלקות הנה לשתיים: הכללית, החכמה העיונית המופשטה והחכמה המעשית. החכמה העיונית, גווני השכל מאירים בה בהתגלות ובבהירות, צבעי הציורים הרוחניים ניכרים ובלטים בה הרבה, היא החכמה הפנימית העסוקה בכל קודש עליון ופנימי, שכנגדם הן מכוונות היריעות התחתונות בגוניהן הבולטים של תכלת וארגמן של תולעת שני ושל שש. אמנם פשוטה היא לכאורה החכמה המעשית, העומדת להיות כמו מכסה ושומר על הדיעות הטובעות בחכמה הנסתרת הפנימית. אבל המראה הזה של

9 הפשיטות אינו כי אם לפי הנראה מבחוץ, אבל באמת עמוק עמוק הוא היסוד של אור החכמה המעשית. הופעות קדושות רוחניות ישנן שהן יכולות להגלות ע"י אור הנבואה ורוח הקודש שבישראל, מה שאין כן היסוד המעשי, תורה של מעשים ומצוות חיוביות לדורות, אי אפשר לעולם להמסר לכל נביא וחווה כי אם לאותו ציר אמונים¹³, אשר לא קם כמוהו¹⁴, משה עבד ד'¹⁵, אשר ידעו ד' פנים אל פנים¹⁶. ובזה נאמר גדולה חכמה שנאמרה בעליונות, החצונית, הנראות והמגולות, השומרות לכאורה רק על הפנימיות התחתונות, דאילו בתחתונות כתיב "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו". חכמת הלב אמנם נתגלתה בפועל הכפים, כי הכרח גדול הוא להחכמה העליונה שתשפיע על המעשים שבפועל, אבל עדיין אין זה היסוד הפנימי של החכמה, הגורם את המפעלים, המצוות והחקים במפעליהם המקובצים על פי החכמה העליונה הנעלמת עצמה, שזוהי החכמה שנאמרה בעליונות. "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה", זוהי החכמה הפנימית פנימית, שמתוך עמקה רומה וגדלה היא נושאת את הלב כולו, את כל החיים וכל החושים, את כל תכונת המעשים וכל קצביהם, הן "טוו את העזים". ואבא יסד ברתא¹⁷, והחכמה המעשית נובעת היא, עם כל

3 היותה לכאורה מוכרת רק בתור שומרת את הדיעות הכמוסות, מיסוד הגנוז היותר עליון, מיסוד חכמה שלמעלה, גבוה מעל כל גבוה¹⁸.
4 ותני רבי נחמיה, שטוף בעזים וטווי מן העזים. יסודה של החכמה האלהית התורתית המתגלמת במעשים גשמיים, הוא מרומם את ערך החיים כולם לתכלית עלייתם. המפעלים שכל כחות החיים מצטרפים להוציאם מן הכח אל הפועל, הם הם העולים למעלה להאיר את המהות המציאותית של ההויה החיה, ולקשר את הנפש החיה עם ההופעה האלהית העליונה, אשר היא מתגלה במכון הכבוד, במקום השראת השכינה ואור דבר ד' העליון, ונעשית בזה, בהשפעת החכמה הגדולה שירדה ממרום עוזה לכלכלת העולם המעשי, לכח מחבר את הנפש הבהמית העזה והטבועה בשובבות ובשפלות, המתבלטת בעזים הנקראים גם כן שעירים, עם האור העליון המבהיק בזיוו עולמי עד, ומאיר לעולם כולו בכבודו, "אף סוררים לשכון יה אלהים"¹⁹. והכל הוא מיסוד חכמה היתירה והגדולה שנאמר ביריעות העליונות, המכסוח ומעלימות לכאורה בתוכן את האור העליון המבהיק בתפארתו יותר מבעליונות. עין איה שבת, יא, כ"ב

10 שמות לה, כו. 11 שבת צט א. 12 מגילה ב. 13 משלי כה, יג. ועיין פרקי דרבי אליעזר מא. 14 ע"פ דברים לה, י. 15 שם שם, ה. ועוד. 16 ע"פ דברים לה, י. 17 רעיא מהימנא, פינתי רנח, א. 18 ע"פ קהלת ה, ז. 19 תהילים סח, יט.

10 שמות לה, כו. 11 שבת צט א. 12 מגילה ב. 13 משלי כה, יג. ועיין פרקי דרבי אליעזר מא. 14 ע"פ דברים לה, י. 15 שם שם, ה. ועוד. 16 ע"פ דברים לה, י. 17 רעיא מהימנא, פינתי רנח, א. 18 ע"פ קהלת ה, ז. 19 תהילים סח, יט.
10 אמר ליה רבי יונתן בר' אלעזר, כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, כנגד 'מלאכה', 'מלאכתו', ו'מלאכות' שבתורה, ארבעים חסד אחת. יש הבדל בין קודש לחול, אבל זה ההבדל עצמו יביאנו לחשוב כי רק החסרון שבמציאות, חסרון ההתאחדות וההשלמה, מביא אותו ההבדל. אבל כשכל הכחות כולם, וכל הפועלים, מתקבצים למרכז אחד רם ותכליתי, כשהחיים כולם מכוונים למילואם הגמור, אין כאן הפרש והבדל, אז החיים כולם הם קודש קדשים. וכיון שהם כולם, בכל צדדיהם ובכל פינותיהם, קודש קדשים, הם כולם צריכים לבא לידי אותה התעודה העליונה של המנוחה הגמורה, שאין עמה עמל וגייעה, ואין עמה הכשר והכנה, כי אם כולו אומר כבוד²⁵, כולו תכליתי, כולו אורה עונג ושמחה. על כן, עוד למעלה מאותו הכיוון המיוחד שלעומת עבודות המשכן, הוא הכיוון הכללי הכולל את הקודש ואת החול, את הטבע ואת התעשייה, כולם יחד באגודה אחת הנם עומדים להתקדש בקדושת יום השבת, ליום שכולו שבת²⁶. לא רק המרכז יתעלה, כי אם כל הענפים כולם, כולם יתענגו על אור המנוחה הברכה והקדושה של השבת בבא עתו להגלות, בכבוד הדר אל עליון ב"ה. והמנוחה מכוונת על כל השדרה הרחבה של המלאכה לכל פינותיה, כנגד מלאכה, מלאכתו, ומלאכות שבתורה, ארבעים חסד אחת.

2 ששת ימים תעשה מלאכה בפרשיות ההכנה לעבודה, הוזכרה שלילת העבודה ביום השבת², כמו שנאמר: "ושמרו בני ישראל את השבת"³, וכן בפרשיות של הקיום המעשי של העבודה מופיע ענין מנוחת השבת. כאן מתגלה הדרכת יוצר האדם ומחנך האדם, לגבי ערך המלאכה. "אדם לעמל יולד"⁴. לעמל תורה וגם לעמל מלאכה בכלל. בגמרא סנהדרין נמנים בין הפסולים לעדות "המשחקים בקוביא" מפני שיש בזה צד גזל. ויותר מזה מפני "שאין עסוקין ביישובו של עולם". אבל - יחד עם חשיבותה של המלאכה - השבת שייכת לעצם נשמתם של ישראל והיא נשמת ששת ימי המעשה. השבת מביאה משקל ואיזון בערך עבודת האדם. הסדר הבריא של חיי האדם הוא שיעסוק במלאכה ולא בבטלה. "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה"⁵. במלאכה יש גם צד של קדושה מצד מה שהאדם יוצר, אבל המקור הוא בקודש, וממנו גם נמשך ערך המלאכה ולפעילות שבחול. הגדר של מלאכה מתברר בגמרא בבא קמא לגבי הגדרת אבות ותולדות במלאכות האסורות בשבת. "הך דהוה במשכן חשיבא - קרי ליה אב. הך דלא הוה במשכן חשיבא - קרי לה תולדה"⁶. המקור למלאכה הוא במשכן, מלאכה שהיתה במשכן נקראת אב, ומלאכה שלא היתה היא במדרגה שניה. ערך החול שבחיים נקבע על-פי מקור

3 הקודש, ערך מלאכה שבחולין נאמד לפי מלאכת הקודש. מלאכה שהיתה בקודש, קובעת את החשיבות... לכן מתוך "ושמרו בני ישראל את השבת" מתברר מתי יש מקום למלאכה ומתי אין מקום למלאכה. ביטול עבודות מצרים והופעת חירותנו המוחלטת שמשתכללת על-ידי שמירת כל חוקיך⁷, במדבר מצרים לירושלים, הם דרך השבת. "ראו כי ד' נתן לכם השבת"⁸, והיא קובעת את סדר החיים של עם ישראל: שבת היא הנשמה של ששת ימי המעשה. שיחות הרצ"ה שמות, 386-388.
4 קחו מאתכם "ויקהל-פקודי" הן הפרשיות של קיום הציוי. הקיום מתחיל במגבית מכל ישראל, "קחו מאתכם תרומה"⁹. גם דוד המלך גבה מכל השבטים כהכנה לבנין הבית¹⁰. המקדש שייך לכל כלל-ישראל, מן הגדול בישראל עד הקטן בישראל. בנין המשכן היה מסודר על-ידי "בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה"¹¹, האריסטוקרטי והמלכותי והחשוב שבשבטים, ויחד איתו "אהליאז בן אחיסמך למטה דן"¹², הפחות שבשבטים. "ושכנת בתוכם" מקיף את כל העם מן הקצה אל הקצה, מעליון עליונים עד תחתונים תחתונים.
5 שיחות הרצ"ה שמות, 374-375

4 איוב ה, ז. 5 אבות ב, ב. 6 בבא קמא ב, א. 7 שמות טו, כו. 8 שם טו, כט. 9 שם לה, ד. 10 זבחים קטז ב. 11 שמות לה, ל. 12 שמות לה, ז.

10 אמר ליה רבי יונתן בר' אלעזר, כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, כנגד 'מלאכה', 'מלאכתו', ו'מלאכות' שבתורה, ארבעים חסד אחת.